

AFGANİSTAN'IN İHYASI İÇİN MEVLANA PAKTI VE TÜRKİYE 1

Özet

Doğu-Batı ve Kuzey-Güney yolları üzerinde, tarihin her döneminde önemli olan jeo-stratejik coğrafyası nedeniyle, Asya'nın kalbi olarak görülen Afganistan, maalesef son iki asırda oldukça kanlı ve ağır geçen üç işgal dönemi yaşamıştır.

İngiltere, Rusya ve ABD'nin işgallerinden sonra ülkede en temel insani ihtiyaçlar bile karşılanamaz hale gelmiştir. Özellikle Ağustos 2021'den beri Taliban'ın ikinci kez hâkim olduğu Afganistan'ı bu kış çok ciddi ve sert bir insani kriz beklemektedir. İç ve dış göç, ABD'nin dış varlıklarına el koyması, 20 yıllık işgalin geride bıraktığı enkaz, sadece uyuşturucuya dayanan tarım alanları, çökmüş sağlık ve eğitim başta olmak üzere, Afganistan'da Nan-u Çay (günlük esas yiyecek ekmek ve çay) gibi basit insani ihtiyaçlar bile karşılanamamakta ve çocuk ölümleri başta olmak üzere büyük bir insani facia yaşanmaktadır.

Mevlana'nın doğduğu ülke olan Afganistan'ın ihyası için başta Müslüman ülkeler olmak üzere tüm insanlık tarafından tarım, ziraat, sağlık, yol, su, iletişim, elektrik ve eğitim gibi sivil alanlara destek olmamız gerekmektedir. Çünkü son BM verilerine göre Afganistan halkının %90'ı temel insani yaşam şartlarının altında yaşamaktadır.

Bunun için öncelikle Pakistan, İran, Tacikistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Katar ve Türkiye arasında, Mevlana'nın adına bir insani örgüt inşasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada askeri ve/ya herhangi siyasi bir amacı olmayan Mevlana Paktı anlatılacaktır.

ANAHTAR KELİMELEER: Afganistan, Türkiye, Mevlana, İnsanlık

¹ Doç. Dr. Hüseyin ŞEYHANLIOĞLU, Gaziantep Üniversitesi/İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı, hseyhanliogluQgmail.com (Bu çalışmada, Hüseyin ŞEYHANLIOĞLU, Asya'nın Kalbi Afganistan, KDY yayınları, İstanbul, 2021 çalışmadan yararlanılmıştır.)

MEVLANA PACT FOR AFGHANISTAN'S REVIVAL AND TURKEY²

Abstract

On the East-West and North-South roads, Afghanistan, which is seen as the heart of the Asian Continent due to its geo-strategic geography, which is important in every period of history, has unfortunately experienced three bloody and heavy occupation periods in the last two centuries.

After the occupations of England, Russia and the USA, even the most basic human needs in the country became unmet. Afghanistan, which has been dominated by the Taliban for the second time since August 2021, is expecting a very serious and severe humanitarian crisis this winter. Such as Nan-u Çay (daily basic food, bread and tea) in Afghanistan, especially internal and external migration, the seizure of foreign assets by the USA, the debris left behind by the 20-years occupation, agricultural fields based only on drugs, collapsed health and education. Even simple human needs cannot be met and a great humanitarian tragedy, especially child deaths, is observed. Because, according to the latest UN data, 90% of the people of Afghanistan live under humane living conditions.

For the revival of Afghanistan, the country where Mevlana was born, we need to support civilian areas such as agriculture, agriculture, health, roads, water, electricity and education by all humanity, especially Muslim countries.

For this, it is thought that it would be beneficial to establish a humanitarian organization in the name of Mevlana, firstly between Pakistan, Iran, Tajikistan, Uzbekistan, Turkmenistan, Azerbaijan, Katar and Turkey.

In this study, the Mevlana Pact, which has no military and/or political purpose, will be explained.

KEYWORDS: Afghanistan, Turkey, Mevlana, Humanity

² Doç. Dr. Hüseyin ŞEYHANLIOĞLU, Gaziantep Üniversitesi/İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı, hseyhanlioglu@gmail.com (Bu çalışmada, Hüseyin ŞEYHANLIOĞLU, Asya'nın Kalbi Afganistan, KDY yayınları, İstanbul, 2021 çalışmasından yararlanılmıştır.)

Giriş

Afganistan, tarih boyunca stratejik konumundan dolayı, Asya'nın Kalbi olarak tanımlanmıştır. Sıcak sular, Orta Asya, Hindistan ve enerji kaynaklarının kavşak noktasında bulunması nedeniyle bu değer günümüze kadar, Afganistan'ın Başat Güçler tarafından işgalinin başlıca sebeplerindendir. Bunun sonucu olarak Afganistan'ın devlet ve toplum yapısı dağılmış olup, ülke Dünya'daki en önemli göç, uyuşturucu ve terör merkezlerinden biri olmuştur.

Bu çalışmada İngiltere, Rusya ve ABD'nin son 20 yıllık işgalinin ardından Afganistan'ın yeniden ihyası için sadece Müslüman ülkeler ve sadece temel insani amaçlarla Mevlana Paktı'nın temel yapısı anlatılmıştır. Çalışmada askeri ve siyasi olmayan sadece Afganistan'ın tarım, hayvancılık, elektrik, yol, su, eğitim, iletişim ve sağlık gibi temel insani ihtiyaçlarını gidermek için Afganistan'a en yakın Müslüman ülkelerden başlayarak, Mevlana Paktı'nın sebebi, önemi ve temel örgütlenmesi anlatılmıştır.

Afganistan'ın Tarihi Geçmişi

Afganistan, sahip olduğu coğrafi konumdan dolayı tarih boyunca daima dış güçlerin dikkatini üzerine çekmiş bu yüzden de sürekli çeşitli milletlerin istila ve işgaline maruz kalmıştır. Coğrafi konum olarak Afganistan, dünyanın en büyük istila yollarının birinin üzerinde bulunuyordu.

VII. y.y'ın sonlarına doğru Afganistan, İran üzerinden gelen İslam ordularının Türkistan, Hindistan ve Çin'e geçişi geçiş yolu olmuştur. Bu fetih Afganistan üzerinden Türkistan ve Hindistan'a kaydığundan kısa sürmüştür ancak, İslamiyet Afganistan'da önemli ölçüde kabul görmüştür. İslamiyet'in yayılmasından sonra burada Samani, Gazneli, Büyük Selçuklu Devleti ve Harzemşahlar gibi Müslüman-Türk devletleri hâkimiyet sürdürmüşlerdir. Bölge Horasan olarak anılmıştır.

Afganistan'ın bir zamanlar ihtişamlı geçmişini hatırlatan, 13.'yyda Gurlular tarafından inşa edilen üzerinde Meryem Süresi ayetleri bulunan minare, Erbil Muzafferiddin, Mardin Ulu Camii ve Hasankeyf'teki Ez Rızk Camii minaresine benzerliğiyle dikkat çekiyor.³

Moğol hâkimiyeti, Afganistan'da yaşayan Türk boylarını Anadolu'ya göçe zorlamıştır. Bölgedeki Moğol egemenliği, 14. y.y'ın sonlarında Timur'un kurduğu devlet, ölümünden sonra dağılmışsa da torunlarından Muhammed Babür'un bölgede kurduğu Babür Devleti uzun süre yaşamıştır. Babür'un Afganistan'ı merkez yaparak kurduğu devlet, sadece buraya değil Hindistan'ı da kontrol etmiştir.

Babür Devleti, Afganistan'ı hâkimiyet altında tutmakla birlikte Hindistan ve Afganistan arası dengeyi sağlayamayarak, İmparatorluğunun ağırlığını Hindistan'a kaydırmıştır. Bu durum, kuzeyden Özbek Türklerinin ve kuzey-batıdan da Safevilerin Afganistan'a inmesine sebep olmuştur.

18. y.y'da Babür Devletinin zayıflaması üzerine, Afgan kabileleri de bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Bu durumda Galzay gibi bazı kabilelerin Babürlülerin, Abdaliler gibi bazılarının da İran tarafında yer almaları, ülkedeki karışıklığı daha da arttırmıştır.

Bu arada İran'da başlayan iç karışıklıktan sonra, Nadir Kulu komutasındaki Türkmen ordusu Afganistan ve İran'ı yönetim altına almış; Hindistan Babür

³ (<https://www.trthaber.com/haber/dunya/dunyanin-ikinci-uzun-minaresi-tehdit-altinda-98831.html-04.08.2021>)

Devletini de vergiye bağlamıştır. Nadir Şah'ın ölümünden sonra, İran ordusunda komutan olan Afgan asıllı komutan Ahmet Şah Dürrani isyan ederek Afganistan devletini kurmuştur. Ahmet Şah bir kısa süre de olsa, Hindistan'daki Babür Devleti'ni de hâkimiyeti altına almıştır.

Bu yıllarda İran'ın sergilediği yayılmacı Şii politikasını gören Ahmet Şah, bu konuda Osmanlı Devleti ile müşterek hareket etmeyi Osmanlının Basra Valisine gönderdiği mektupla istediye de, girişimlerinden bir netice alamamıştır. Ahmet Şah'tan sonra Afganistan yönetiminde bulunan Timur Şah ve Zaman Şah dönemlerinde ülke, önceki ihtişamlı ve güçlü durumunu koruyamamış, iç karışıklıklar baş göstermeye başlamıştır. Günümüze kadar Afganistan'ı rahatsız etmeye başlayacak olan kuzeyden ve güneyden gelen yeni komşular da eklenince Afganistan için tarihin en önemli ve zor dönemi de başlamış oluyordu.

1.1.Sömürgecilik Döneminde Afganistan: Rusya ve İngiltere arasında "Büyük Oyun" (Great Game)'un Tampon Bölgesi (1748-1919)

Suriye'de yenilmesine rağmen (Akka-1802/Cezzar Ahmet Paşa) Napolyon, 1807 yılında Ruslara, Fransız ve Rus birliklerinden meydana gelecek bir ordu ile Kafkaslar ve İran üzerinden giderek İngilizleri Hindistan'dan atmayı teklif etmiş ancak bu teklif Ruslar tarafından kabul edilmemişti. Bunu haber alan İngilizler, gerçekleşmesi fiilen mümkün olmamakla beraber oldukça telaşa kapıldılar. Napolyon'un takip ettiği siyasetin değişmesi ve Ruslarla arasının bozulması üzerine Hindistan'ı istila projesi suya düşmüş ve bu, İngilizlerce de unutulmuştu.

Fakat değişen şartlar İngilizleri Hindistan'da yüzyıllarca rahatsız edecek şartlar yaratmıştır. Çar Deli Petro zamanından beri daima güneye inmek ihtirasıyla yanan Ruslar, 18. y.y'ın sonlarında Kırım'ı Osmanlı Devletinden almışlar, Hristiyan Gürcüler vasıtasıyla da Kafkaslara rahatlıkla nüfuz etmek imkânını bulmuşlardı.

Rusların 1813'te İran ile yapılan savaşta tüm Kafkasları ele geçirmeleri, İngilizlerde alarm zillerinin yeniden çalmasına yol açtı. İngiltere ise buna kayıtsız kalmayarak derhal İran ile 1814'te Dostluk ve İşbirliği antlaşması imzalayarak, İran topraklarının üzerinden herhangi bir Avrupa ordusunun

Hindistan'a karşı sefer yapılmasına İran'ın bazı yardımlar karşılığında müsaade edilmemesini istemekteydi. Fakat bugünkü, ABD'nin Ukrayna'yı Rusya'ya karşı kışkırtması gibi ikinci İran - Rus harbi de İran'ın hezimetleriyle sonuçlanınca (1828 – Türkmençayı Muahedesi) İngilizler için Rus tehlikesi iyice Hindistan'a yaklaşmış oluyordu.

19.yy'da İngiltere'nin Hindistan'ı korumak ve Rusların da sıcak sulara inmek için mücadeleye giriştikleri çatışmanın adı olan "Büyük Oyun'un" başlangıç yeri olarak Afganistan'ın adı duyulmaya başladı. Bu ifade ilk defa 19 y.y'da Rudyard Kipling tarafından kullanılmıştır.

Büyük oyunun daha başlangıcından itibaren İngilizler her ne pahasına olursa olsun Hindistan'ı savunmaya karar vermişlerdi ve bunun savunma hattı olarak da Afganistan'ı belirlemişlerdi. Ancak, Afganistan'ın İngilizlerce Ruslara bırakılmaması, Türkistan için iki asır sürecek Rus esaretinin yeşil ışığı anlamına gelmiştir.

(Osmanlı ve Çin'in bölünme süreci benzerliği... 19. Yy'da yayımlanmış karikatürler)

Rusların hangi cephede durdurulurlarsa diğer cepheden hücumla geçtikleri adına "Sarkaç Politikası " dedikleri hedefin, ana geçit noktası her zaman Afganistan üzerinden sıcak sular olmuştur.

1978 yılında Afganistan'ının işgalini Ruslara pahalıya ödeten ABD ve İngiltere'den, 11 Eylül'den sonra bu iki Devletin Afganistan'a yaptığı müdahaleden Rusların alacağı intikam ve buna karşı Orta Asya'yı nasıl savunacağı ve yürüteceği siyaset, II."Büyük Oyun"dan daha büyük bir oyuna

aday görünüyor. Şu anda bile ABD tası tarağı toplamadan uğradığı hezimete sevinen Taliban'ı destekleyen Putin Rusya'sı kıs kıs gülmektedir. Çünkü günümüzde Afganistan'ın önemi, Stratejik konumuna ilave olarak petrol ve doğalgazın Orta Asya'dan Hint okyanusuna indirilmesi projesinin en önemli ayağı olarak daha da önem kazanmıştır.

Amerika'nın 15 Ağustos 2021 tarihinde yenilip, ancak havadan kaçabilmesi, İngiltere ve Rusya'dan sonra dördüncü işgalci sıranın Çin'e geldiği olarak da okunabilir. Çin'in Kuşak Yol Projesi için buraya hazırladığı proje (62 milyar Dolar) ve Taliban'la ilişkiler, ekonomik işgal, Vahan Koridoru ve Uygur Türkleri bu ihtimali güçlendirmektedir.

1.2. Durand Antlaşması ve Afganistan'ın Bölünmesi (1893)

Ruslarla, 22 Temmuz 1887'de yapılan antlaşmayla bugün de hala geçerli olan Afgan-Rus sınırını, Afganlar adına çizen İngilizler; Afganistan'ın güney sınırlarını da Hindistan'ın güvenliği amacıyla Durand hattıyla çizmiştir.

Diplomat Durand, 12 Kasım 1893'te Emir'e bugün de Afganistan ile Pakistan arasında geçerli sınır olmasına rağmen çok defa sorunlara yol açan Afganistan'ın güney ve güneydoğu sınırlarını belirten antlaşmayı zorla imzalatmıştır.

Duran Hattı, Pakistan Afganistan arasında ciddi çatışma potansiyeli barındırmaktadır.⁴

Böylece Afganistan'ın güney bölgesi olan toprakları yani bugün Pakistan toprağı olan Peştunistan İngiliz İmparatorluğu topraklarına katılmıştır.

⁴ <http://internationalaffairsreview.com/2019/11/27/the-durand-line-and-afghan-pakistani-clashes/> 01.06.2021

İngilizlerin kendi menfaatleri uğruna yaptıkları bu büyük kasıt günümüze kadar Afganistan ile Pakistan arasında patlamaya hazır bir bomba gibi durmaktadır. Hatta bu yüzden Afganistan 1970'lerde Başbakan Muhammet Davut Han zamanında Pakistan ile çatışmaya bile yaklaşmıştır.

1.3. Afganistan'ın Bağımsızlığını Kazanması (1919)

Abdurrahman Han zamanında oldukça büyük mesafeler almış olan Afgan bağımsızlık hareketi, onun ölümünden sonra başa geçen oğlu Habibullah Han zamanında daha kapsamlı bir hal almış bulunmaktaydı. Habibullah Han'ın 2 Şubat 1919 yılında Afganistan'ın tam bağımsızlığının tanınmasını ve dış ilişkilerinde istediği gibi hareket etme serbestisini İngilizlerden tekrar istemesi üzerine, av partisinde bulunduğu çadırında tabanca ile öldürülmüş olarak bulunmuştur. Bir hafta sonra yerine geçen 3. oğlu Emanullah Han babasının vasiyetini yerine getirecekti.

I. Dünya savaşının araya girmesine rağmen Nisan 1919 yılında başlayan ve Afganların başarıyla yürüttükleri üçüncü Afgan – İngiliz savaşında İngilizler zor durumda kaldıklarından dolayı Afganlara bağımsızlıklarını vermek zorunda kaldı. 3 Haziran 1919 yılında yapılan anlaşma gereği de İngilizler ordularını Afganistan'dan geri çekmiştir. Emanullah Han tahta geçince Hindistan'daki İngiliz valiye bir mektup göndererek Afganistan'ın bağımsız bir devlet olduğunu tanımasını istedi ve İngiltere ile iyi ilişkiler içinde bulunmayı istediğini bildirdi.

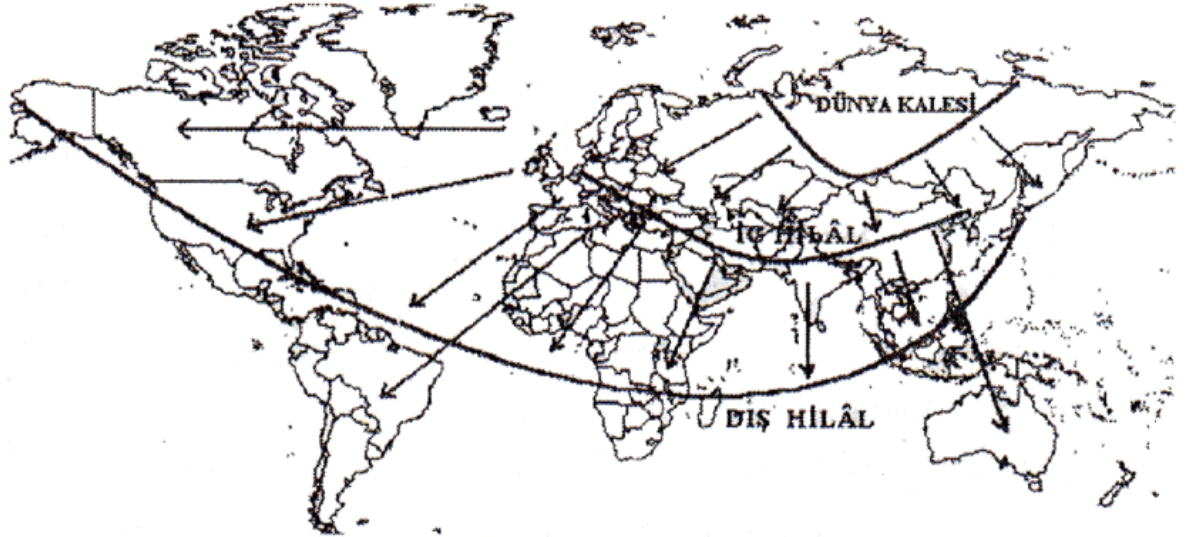
Buna karşın İngiltere Afganistan'ın bağımsızlığını tanımakta tereddüt etti ve iki ülke arasındaki ilişkiler gerginleşti. Bunun üzerine Emanullah Han Hindistan'daki İngiliz ordusuna saldırarak Üçüncü İngiliz-Afgan Savaşı'nı başlattı, savaşı kazandı ve Afganistan'ın dış siyasetini yeniden kontrolü altına aldı. Savaşı sona erdiren Ravalpindi Anlaşması sonucunda İngiltere Afganistan'ı tam bağımsız bir Krallık olarak tanıdı. Böylece, 1856 yılından beri dış politika ve ordu üzerinde bulunan İngiltere'nin etkisi 19 Ağustos 1919 tarihinde, Afganistan'ın dış politikası da dâhil olmak üzere her alanda resmen ve tam bağımsızlığını kazanmasıyla son bulmuş oluyordu. İç ve dış işlerinde sağlam bir noktaya gelen Afganistan, Rusya, Mısır, Avrupa ve Türkiye'yi kendi örnek aldı.

Kısaca yaklaşık bir asır Afganistan ile sürekli temasta bulunan İngilizler özgürlüklerine düşkün, cesur Afganlara karşı ancak entrika, üstün silah gücü ve Afganların arasındaki çatışmaları kullanarak onlara galip gelebilmişlerdi.

2. Afganistan'ın JEO-Stratejik Konumu

2.1. Afganistan'ın Stratejik Konumu

Coğrafyanın, neredeyse en önemli kader öğelerinden bir olduğu genel kabulünün önemli örnek yerlerinden biri de Afganistan'dır. Siyasi coğrafyanın Dünya güç dengelerine olan etkisini 'Tarihin coğrafya mihveri' adlı bir teoriyle ilk defa kapsamlı bir şekilde araştırarak dile getiren, İngiliz Kraliyet donanmasında görevli, siyasi coğrafyacı Amiral Sir Halford Mackinder'dir.

Halford J. Mackinder'in Jeopolitik Modeli /Orta Asya'yı çok önemli bir yere konumlandıran İngiliz Kara Hâkimiyet teorisyeni Halford John Mackinder (1861-1967)

Asya, Avrupa ve Afrika kıtasını Dünya adası olarak tanımlayan Mckinder için bu adanın 'Heartland'ı (Kalbgah) olan yer Mezopotamya'dan başlayarak Çin seddini aşan ve Japonya'ya kadar uzanan bölgedir. Tarihte bu bölgenin kontrolünü ele geçiren kavimlerin Doğu Avrupa, Ön Asya ve Afrika'ya kadar olan bölgelerin hâkimiyetini ele geçirdiği görülmektedir.

Çin, Pakistan, İran, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan arasında Afganistan ve Asya Kıtası.

Mckinder, Tarihin Coğrafi Mihveri üzerinde 25 Ocak 1904 tarihinde Kraliyet Coğrafya Cemiyetine sunduğu teorisini şu özlü ifadelerle sunmaktadır: "Doğu Avrupa'ya hâkim olan Merkez bölgeye hâkim olur, Merkez Bölgeye hâkim olan Dünya adasına hâkim olur. Dünya adasına hâkim olan Dünya'ya hâkim olur." Bu saha Lübnan, Toros ve Zağros Dağlarından Basra Körfezine inen iç Verimli Hilal'in (Fertile Crescent) adeta bahçe duvarı konumundadır. Bahçe duvarını aşan ülkelerin (Moğol, İngiliz, ABD ve Rus) Verimli Hilal'i de kontrol ettiği görülmektedir.

Afganistan, Dünya haritasına kabaca bir göz atıldığında dünya ana karasının merkez bölgesinin yer aldığı Asya kıtasının, Doğu – Batı ve Kuzey - Güney geçiş yönlerinde, bir kavşak noktasıdır. Bu nedenle Çin, Rusya, Hindistan ve İslam ülkeleri arasında Afganistan strateji uzmanları tarafından Asya kıtasının kalbi "Heartland"ı, (Kalbgah'ı) gözetleme kulesi veya anahtarı olarak tanımlanmaktadır.

Afganistan, 20. ve 21.yy'ın en önemli maddesi olan ve Asya kıtasının merkez bölgesinde hapsedilmiş bir durumda bulunan Petrol ve doğal gazın, Dünya piyasalarına taşınması için tasarlanan Orta Asya Petrol Boru Hatları Projesi

(OAPBHP) için de kavşak noktası haline gelmiştir. Çin'in Tek Kuşak ve Yol projesi için de ana güzergâhlarından biri olarak görülmektedir ki, daha ABD buradan taşı tarağı toplamadan, Vahan Koridoru ve Kabil-Peşaver Hattı için 62 milyar dolarlık bir yatırım paketi hazırladığı ve Aybak bakır yataklarına milyar dolarlık para verdiği görülmektedir.

Çin'in 2000 yılında başlattığı Kuşak-Yol Projesinin üç kara yolunun Ortadoğu kısmı Afganistan üzerinden geçmektedir. Çin, Kabil-Peşaver ve Vahan Koridoru için en az 60 milyar ABD Doları Bütçe ayırdığını duyurmuştur. Bu kapsamda Taliban Hükümetine ilk ve en büyük desteği vermektedir.

Tarihi İpek yolu üzerinde yer alan Afganistan'ın sınırlarının büyük bölümü dış müdahaleler sonucu çizildiğinden yapaydır. Kuzey ve güney sınırları 19.yy 'ın sonlarında Ruslar ve İngilizler tarafından çizilmiştir. Bu yüzden de Afganistan sınırlarının her iki tarafında aynı etnik gruba mensup insanları görmek mümkündür. Özellikle Sykes-Pico'nun ilk versiyonu olarak görülebilen Pakistan Afganistan sınırı (Durand Hattı-1893)

Durand Hattı (kırmızı) ve Peştun nüfus (yeşil). Afganistan'ın denize kıyısını ortadan kaldırdığı gibi nüfusunu da ikiye bölmüştür.⁵

Coğrafi olarak Afganistan, üzerinde sıra dağlar bulunan yaylalardan meydana gelmiştir. Bu sıra dağların en önemlileri memleketi doğudan batıya ikiye bölen Sefid-i Küh (3 500 m) Küh-Baba ve Hindu -Kuş (7 697m) dağlarıdır. Bu sıradağlar (6 000 m.) Yükseklikteki Bedahşan bölgesinde Pamir yaylasına ulaşır.

Afganistan coğrafi konumu itibariyle; Türkistan, Çin, Hindistan ve İran'ı birbirine bağlayan tarihi ve tabii yolların kesiştiği stratejik bir coğrafi noktada bulunmaktadır. En eski çağlardan beri stratejik önemi haiz olan bu coğrafya; doğuda Keşmir üzerinden Doğu Türkistan ve Çin' i; güneyde Pencap - Ganj düzlükleri ve Dekan yaylası vasıtasıyla Hint Okyanusu ve Malaya takımadalarını; batıda İran üzerinden Basra, Anadolu ve Kafkasları; Kuzeyde de Türkistan üzerinden Karadeniz'i, Kuzeyindeki bozkırları dolayısıyla da Doğu Avrupa'yı birbirine bağlayan bir konuma sahiptir. Bundan dolayı Afganistan, her zaman Dünyanın en önemli kesişme noktalarından biri olarak kabul edilmektedir.

Orta Asya'dan Hint Havzası'na ve açık denizlere inen Hayber, Kocak ve Gomal Geçitleri'nin yanında, Orta Asya, Hint ve Çin arasındaki en stratejik koridor

⁵ (<https://www.mepanews.com/pakistan-talibani-dosyasi-40898h.htm> 15.07.2021)

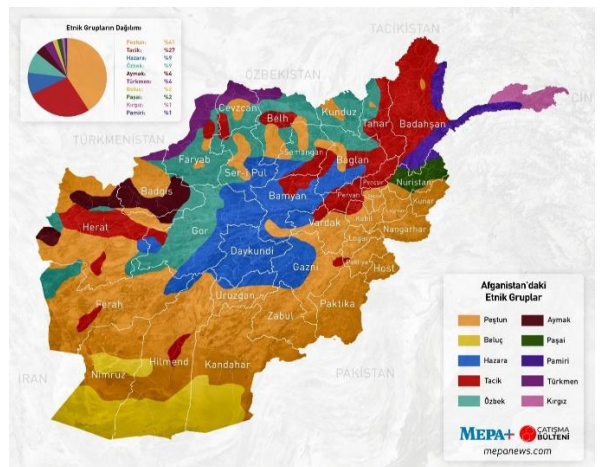
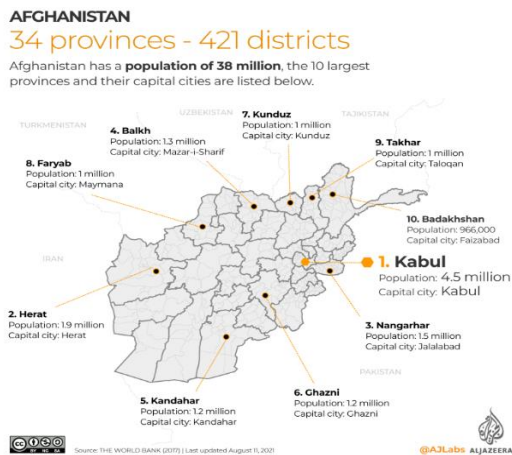
olan Wahan Koridoru'nun bulunduğu Afganistan, iki kutuplu dönemde dünya lideri ülkelerin karşılıklı etki alanlarının temas ve geçiş bölgesi olmuştur.

2.2. Afganistan'ın Toplum ve Siyasi Yapısı

Coğrafyanın bir milletin kaderine ne ölçüde etkide bulunduğu Afganistan örneğinde rahatlıkla görülebilir. Geçiş yolları ve fetihçi milletlerin mutlaka geçmesi gereken bir noktada yer alan Afganistan, adeta bir kavimler mozaïği ve dinler cümbüşüne dönmüştür.

Her işgalci devlet, mutlaka Afganistan'da bir iz bırakmıştır. Bunun sonucu olarak da 1748 yılına kadar milli bir Afgan devleti ve homojen bir millet oluşmamıştır. Bugün Afganistan'ın, etnik yapısı olarak üç etnik gruptan söz etmek mümkündür. Peştunlar, Tacikler ve Türkler. Afganistan'da Afgan adıyla anılan herhangi bir halk veya topluluk bulunmaz. Ancak bununla birlikte Aryan, 'Afgan'(Pathan) sözcüğüyle Peştunlar anlaşılır. Dil başta olmak üzere siyasi kültür olarak baskın unsur Peştunlardır.

1979 yılındaki Rus işgaline kadar 17 milyon civarında olan nüfus sayımı ancak Amerikan Merkezi Haber Alma Örgütü (CIA)'nın Temmuz 2011 tarihi itibari ile resmi internet sitesinde yayınladığı rakam 29.835.392 kişidir. Türkiye'nin Kabil Büyükelçiliği tarafından yayımlanan rapora göre ise (2017) 33 milyon civarında olduğu göçlerle birlikte toplam 40 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Çok genç bir nüfusa sahip olan (0-14: %40 iken yaşam süresi oldukça 50 gibi kısa sürelidir.

En az 50 farklı etnik yapının yaşadığı Afganistan'da modern anlamda üniter bir devlet olmadığı için; Siz kimsiniz? Sorusuna Tacik'im veya Özbek'im diye cevap verilmektedir. Kişi mensup olduğu boy, halk veya aşiret adıyla anılıyor. Hatta Afgan'im cevabını duymak neredeyse imkânsız gibidir. Ülkenin, ancak %30'u okuma yazma bilmektedir. Kadınlarda ise bu oran %15'lere kadar düşmektedir. Nüfus artış oranı göçlerle birlikte % 4.48 (1997 tahminidir).

İlk kez Hazreti Osman döneminde (652) Herat ve Belh şehirlerinin İslam orduları tarafından ele geçirilmesiyle başlayan süreç, Emeviler devrinde Basra Valisinin, Abdurrahman bin Sümerre'yi Sicistan'a göndermesiyle başlar. Şam merkezli Emevileri yıkan Abbasi Devletinin kurucusu Ebu Müslim Horasani'nin bir asır buradan ayağa kalktığı (750) hatırlanacak olursa İslamiyet'in bölgeye bir asır içinde kök saldığı görülmektedir.

İslamiyet'in, bölgeye gelişinden önce Budizm, Hristiyanlık, Yahudilik ve çeşitli inançların bulunduğu Afganistan'ın bugün tamamına yakını Müslüman olup %84'ü Sünni %15'i Şii ve %1'i diğer mezheplerdendir.

Maalesef 43 yıllık savaş sonunda kadim halklarından sonra Buda heykelleri gibi Budistlerin bittiği tahmin edildiğinden son Yahudi Simantov'un Türkiye'ye geldiği bilinmektedir⁶.

Afgan aşiret liderlerinin yıllık olarak ve önemli durumlarda da toplandığı yüzlerce yıllık geleneksel aşiret toplantıları olan 'Loya Jirga' ve bir çeşit savaş oyunu da olan " Cirit ve Buzkaşı" hariç tutulursa ulusal bilinç, kanun ve kurumsallaşmış devlet adına herhangi bir yapı olmadığından ülkede ağırlıklı olarak aşiret ve din kuralları geçerlidir.

Afganistan, idari olarak 34 şehir ve bu şehirlere bağlı 399 ilçeden ve 49.000 köyden oluşmaktadır. İller, vali tarafından, ilçeler ise woloswal adı verilen ilçe yöneticisi tarafından yönetilmektedir⁷. Valiler, Devlet Başkanı tarafından atanmaktadır. Resmi adı Afganistan İslam Cumhuriyeti iken Taliban'ın ülkenin tamamını ele geçirdiği Ağustos 2021 yılından bu yana Cumhuriyet yerine

⁶ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afganistandaki-son-yahudi-simantov-turkiyenin-vize-vermesiyle-istanbula-geldi/2394860#:~:text=Afganistan'daki%20son%20Yahudi%20olarak,bir%20s%C3%BCre%20%C3%B6nce%20tahliye%20edilmi%C5%9Fti.>

⁷ <https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/Afganistan.pdf> 15.08.2021

Afganistan İslam Emirliđi ismini kullanmaktadır. Ülkenin çeşitli bölgelerinde, sistemli bir soykırım uygulanmış ve yaklaşık 1 milyon Afganlı öldürölmüştür. 20 yıllık ABD işgalinde ise 1,5 milyon insan öldürölmüştür.

Kırsal kesimdeki savaştan kaçanlar, büyük kentlere göç ederek oralarda nüfus artışına sebep olmuşlardır. Ankara ile aynı başkentlik süreci yaşayan 5 milyonluk Kabil olmak üzere, Kandahar, Mezar-ı Şerif, Celalabad ve Kunduz'un nüfusu önemli ölçüde artmıştır. Kandahar şehri, nüfus yoğunluğu olarak, 2009 nüfusu 3.579.00045 olan Kabil'den sonra ikinci büyük şehirdir.

2.3. Peştunlar ve Tacikler

Bugün Afganistan'da en kalabalık etnik grubu oluşturan Peştunlar, ülkenin Doğusunda Kandahar civarında yaşayan Peştunların bir kısmı 1893 tarihli İngiltere ve Afganistan arasında imzalanan Durand antlaşması ile bugünkü Pakistan'da kalmıştır. Afganistan'ın kaderinde etkin bir yere sahip olan Peştunlardır. Afganistan Devleti ilk kez Peştun asıllı olan Ahmet Şah Dürrani tarafından (1748) kurulmuştur.

Büyük bir kısmı (%85) Sünni mezhebine mensup olan Tacikler Farsça'nın bir şivesi olan Darice dilini konuşmaktadırlar. Darice aynı zamanda Afganistan'ın resmi dilidir ve halk arasında da yaygın olarak kullanılmaktadır. Hatta Peştunların bile büyük kısmı Darice bilmektedirler. Afganistan tarihinde, her ne kadar çeşitli askeri Tacik liderler öne çıksa da, bunların en ünlüsü Pencşir Vadisi aslanı (Beş Aslan Vadisi) Ahmet Şah Mesut'tur. Şah Mesut, 11 Eylül saldırılarından iki gün önce, yani 9 Eylül 2001'de, ülkenin kuzeyinde Taliban ile Kuzey İttifakı arasındaki çatışmalar tüm şiddetiyle sürerken, suikast sonucu öldürölmüştür.

1992-1996 yıllarında Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin başkanı olan ve ünlü mücahitlerden Prof. Dr. Burhaneddin Rabbani de Tacik'tir. Afganistan Yüksek Barış Konseyi Başkanı olarak görev yaparken, başkent Kabil'deki evine düzenlenen intihar saldırısı sonucu 20 Eylül 2011 günü hayatını kaybetmiştir.

2.4. Türkler, Araplar, Sihler, Hazaralar... vd

Büyük bir kısmı Özbeklerden ve Türkmenlerden oluşan Türkler, Afgan Türkistan'ı denilen ülkenin kuzey bölgesindeki Mezar-ı Şerif civarında yaşamaktadırlar(tahmini 4 milyon). Tamamına yakın Sünni olan Türkler tarihte olduğu gibi bugün de Afganistan da etkin bir yere sahip bulunmaktadır.

Afganistan'ın dördüncü büyük etnik grubu Moğol asıllı Hazaralardır. Hazaralar, Besud, Caguri ve Uruzgani olmak üzere üç büyük aşiretten oluşmaktadır. Besud aşireti diğerlerinden izole bir hayat sürmekte olup, saf Hazara sayılmaktadırlar. Buna karşılık diğer aşiretlerde dış etkiler açıkça hissedilmektedir. Farsça konuşan Hazaralar, yoğun olarak Afganistan'ın merkezi dağlık kesiminde bulunan "Hazaracat", yani "Hazara Ülkesi" olarak adlandırılan bölgede yaşamaktadırlar.

Afganistan'ın batı bölgelerinde, Tacik kültürünün etkisi altında yaşayan Çaraymaklar da Moğol kökenli bir halktır. Çaraymak, kelime olarak "dört aşiret (oymak, kabile)" anlamına gelmektedir. Nitekim Çaraymaklar, Firuzkuhi, Taymani, Cemşidi ve Teymuri olmak üzere dört boydan oluşmaktadır. Bunlardan ilk üçü Şii, sonuncusu ise Sünni'dir. Ancak son dönemde tarımla da uğraşmaya başlamışlardır. Farsça konuşan Çaraymakların toplam nüfusunun, 1 milyon olduğu tahmin edilmektedir.

Afganistan'ın kuzeydoğusunda, Pakistan sınırı yakınındaki dağlık bölgede yaşayan Kâfirlerin veya bugünkü adıyla Nurilerin etnik kökeni konusunda kesin bir şey söylemek zordur. Kâfirlerin, Büyük İskender'in Afganistan'ı işgali sırasında geride bıraktığı askerlerin torunları olduğu yönünde bazı iddialar bulunmaktadır. Gazneli Sultan Mahmud ve Timur dönemi tarihçileri de Kâfirlerin varlığından söz etmektedir. Kâfirler, Afgan Emiri Abdurrahman Han'ın 1896 yılında Kâfiristan bölgesini işgali sırasında İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Bu tarihten sonra da Kâfiristan ismi ıslık ülkesi anlamına gelen "Nuristan"⁸ olarak değiştirilmiştir. Böylece Kâfirler de Nuriler adıyla anılmaya başlamıştır. Kâfirler, Siyahpuş ve Sefitpuş olmak üzere iki büyük gruba ayrılmaktadır. Siyahpuş grubu, Kati denilen bir dil konuşmaktadır.

⁸ Gaziantep, Gavurdağı'nın Nurdağı olması olarak değişmesiyle ilginç benzerlik taşımaktadır.

Bölgelerinin elverişsiz coğrafi konumundan dolayı izole bir hayat yaşayan Kâfirlerin nüfusu 60.000 civarındadır.

Kürt oldukları da iddia edilen ve Kürtçeye yakın bir dil konuşan Beluciler, çoğunlukla Afganistan, Pakistan ve İran sınırının kesiştiği "Sistan" olarak tanımlanan geniş bir bölgede yaşamaktadır. Her üç ülkedeki Beluciler de Sünni'dir.

Afganistan Araplarının M.S. 8. yüzyılda Arap ordularının soyu ve/ya onlarla beraber gelen aşiretlerden geldikleri sanılmaktadır. Türkiye'de de olduğu gibi etnik gruplar arasında bulunan ve Hz. Muhammed'in (SAV) soyundan gelen Şerifler ve Seyyidler toplumda büyük saygı görmektedir.

2.5. Afganistan'ın Ekonomik Yapısı

Milyarlarca dolarlık değerli madden kaynakları üzerinde yaşayan Dünyanın en fakir ülkesi olan Afganistan'da uyuşturucu, madencilik, tarım ve hayvancılık temel yaşam kaynaklarıdır. Yaklaşık 1 milyon kişi afyonun üretimi ve işlenmesi süreci ve uyuşturucu trafiğinde istihdam edilenler oluşturmuştur. 3 milyar dolarlık yıllık geliriyle Afganistan Dünya eroin'in yüzde 90'nin üretildiği yerdir. Bu süreç 20 yıllık işgalci ABD tarafından desteklenmiştir.

Bol su kaynaklarıyla derin vadilerde yetişen hububat ve meyveler (üzüm, karpuz, kayısı vb.), fıstık, yün, koyun ve kuzu derisi önemli ziraat ürünleridir. Sanayisi olmayan Afganistan'da, özellikle Doğu Hindikuş Dağları'nın oluşturduğu su havzasının her iki yanında, güney ve kuzey dağ eteklerinin vadilerinde ve Kabil'de toplanmış, az sayıda dokuma ve besin maddeleri fabrikası bulunmaktadır.

Afganistan'ın 547 milyon ABD doları (2008 tahmini) olan ihracatının; %25, Pakistan, %25,5'i Hindistan, %14,9'u ABD, % 9,6'sı Tacikistan ve % 5'i Almanya ile yapılmaktadır. Buna karşılık 5,3 milyar dolar (2008 tahmini) olan ithalatında; % 29,1 ile birinci sırada bulunan ABD'yi % 23,3 ile Pakistan, % 7,6 ile Hindistan, % 4,5 ile Rusya ve % 4,2 ile Almanya izlemektedir. Ülkenin başlıca ihraç ürünleri; afyon, çeşitli meyveler, kuru meyve, el dokumaları,

yün, pamuk, deri ve değerli ve yarı değerli taşlardır. Öncelikli ithal ürünleri ise, makine ve diğer sermaye malları, yiyecek, giyecek ve petrol ürünleridir⁹.

Afganistan'ın iç ve dış sorunlarının başında uyuşturucu, güvenlik, ekonomik, sağlık, ulaşım ve göç gelmektedir. Dışarda en az beş milyon vatandaşı bulunan Afganistan'ın içinde de 5 milyon iç göç yaşayan vatandaşı bulunmaktadır. Tarım alanlarının önemli kısmında uyuşturucu ekilmektedir. Taliban ise 2001 öncesi gibi, bu konuda haklı ve uyuşturucuyu yasaklamakta kararlıdır. Çünkü ABD Taliban'ın yasakladığı uyuşturucuyu serbest bırakmış, finans kaynağı olarak kullanmış ve askeri uçaklarıyla başka yerlere taşıdığı görülmüştür.

İlk basın toplantısında, uyuşturucuyu yasaklayacağını belirten Taliban hem on kişiden birinin kullandığı halkının sağlığını korumak hem de insanlık için büyük tehdit olan bu beladan Afganistan'ı kurtaracağını açıklamıştır. Bu anlamda 2000 yılında da uyuşturucuyu yasaklamayı başarmış (7000 hektar/150 ton) ancak ABD 2003 yılında bunu serbest bırakınca 300000 hektara/7000 tona çıkmıştır. Çünkü dünya uyuşturucu üretiminin neredeyse tamamı buradan yapılmaktadır.

2.6. Afganistan'ın Eğitim Sistemi

Sovyet işgalinden önce Afganistan'da yarım asırlık ciddi modernleşme çabalarının sonucu olarak başkent Kabil merkezli birkaç üniversite var ise de esasen, Osmanlı ve Nizamiye medreselerinin devamı olan klasik medreseler köylere kadar egemen durumdaydı. Köylülerin masrafını karşıladığı ve camii odaklı olan bu yapı aynı zamanda Taliban'ın da doğduğu yerlerdir. Bu sistem bugün de geçerlidir. Çok basit ve ezbere dayalı bu sisteme dahi ancak halkın üçte biri ulaşabilmektedir.

2019 yılı Eğitim Bakanlığı verilerine göre, ülkede okul çağındaki olan 12 milyon çocuğun yüzde 42'sinin eğitime erişimi yok. Afganistan köylerinde okul demek, çoğu zaman açık havada veya bir ağacın altında kara tahta önünde yerde oturup bir şeyler öğrenmeye çalışan çocuklar anlamına gelir. Her ne

⁹ <https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/Afganistan.pdf> 15.08.2021

kadar devlet, özel girişimciler ve uluslararası toplum tarafından yeni okul binaları inşa edilse de bu hiçbir zaman yeterli seviyeye ulaşmadı. Bina sıkıntısı bir yana, öğretmenlerin çoğu lise mezunu; hatta bazı durumlarda okur-yazar bile değildir. Ayrıca her alanda olduğu gibi eğitim alanında da yolsuzluk oldukça yaygındır¹⁰.

2.7. Sağlık

İlaç ve hastaneden çok geleneksel tıbbın hâkim olduğu ülkede, her 10.000 kişiye 1 doktor düşen ülkede, 40 yıllık iç-dış savaş, kuraklık, kitlesel göçler, toplu yaralanma ve ölümler, salgın hastalıkların yayılması zaten kapasitesini zorlamakta olan Afganistan sağlık sisteminde büyük aksaklıklara sebep olmaktadır.

Eğer 20 yıllık ABD işgalinde 2 trilyon doların yüzde biri dahi sağlığa ayrılırdı, Afgan toplumu kurtulurdu. **Afganistan dünyada Engelliler Bakanlığının olduğu tek ülkedir.** Halkın en az yüzde 10'unun uyuşturucu bağımlısı durumundadır.

Afganistan savaşında 2001'den Kasım 2018'e kadar 38.000'den fazlası sivil olan yaklaşık 147.000 insan öldürülmüştür. Afgan savaşında yetişkinler savaşa bağlı ölüm, yaralanma sorunları ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle yetişkin erkekler savaş sırasında çatışmalar ve ihbarlar üzerine gerçekleştirilen infazlar sebebiyle hayatlarını kaybetmişlerdir. Bunların yanı sıra erkekler, kadınlara ve çocuklara kıyasla sağlık hizmetine daha iyi ulaşabiliyor olmasına rağmen sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve ulaşımın güçlüğü nedeni ile sağlık hizmetlerinden yeteri kadar faydalanamamışlardır. Savaşa bağlı artan göçler ile mülteci sayısının artması sonucunda mülteciler arasında öncelikli sağlık sorunları (bulaşıcı hastalıklar, malnütrisyon vb.) ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda ülkesini terk etmek zorunda kalan Afgan halkı psikososyal ve mental sorunlar da yaşamıştır¹¹.

En önemlisi ise bu kış, halkın %90'nın temel insani yaşam şartlarından mahrum olduğu ülkede en az 1 milyon çocuğun ölüm sınırında yaşadığı görülmektedir.

¹⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-afganistanda-egitimin-dunu-bugunu-ve-gelecegi/2395323>

¹¹ <https://konakdergisi.hayatvakfi.org.tr/2020/01/23/afganistan-saglik-durumuna-genel-bakis/>

Mevlana Paktı

Afganistan'ın hiç olmazsa ayakları üzerine durması için, Mevlana Felsefesine göre sadece insani olarak ayakta durması için Müslüman komşuları arasında çalışma yapılması düşünülmektedir.

3.1. Neden Mevlana Paktı?

Afganistan, insanlığın en önemli değerlerinden Hz. Mevlana'nın (Afganistan-1207/Anadolu-1273) doğduğu yerdir. İslâm dünyasının meşhur tasavvuf merkezlerinden olan Horasan bölgesinin bir kısmı, Gazne, Herat ve Belh gibi önemli şehirler bu ülkenin sınırları içerisinde bulunmaktadır. İbrahim b. Edhem (ö. 161/777) Şakîk-i Belhî (ö. 164/780), Ebül Hasan el Bûşencî (ö. 348/959) gibi sufiler hep Belhli yani Afganistanlıdır. Anadolu'ya Moğol istilası üzerine batıya göç eden Horasan erenlerinin önemli bir kısmı da bu bölgedendir. Ve Hz. Mevlana, şehirlerin anası Belh'ten Konya'ya, gelmişti. Mevlana tüm dünyada saygı önemli şahsiyettir.

Âlimlerin babası Bahaeddin Veled'in oğlu olan Mevlana'nın Belh'te doğduğu ev Afganistan'ın hali gibidir. TİKA tarafından onarılıp korumaya alınan eve giden ana yola Mevlana'nın şerefine "Konya Yolu" adı verilmiş.¹²

Bunun için Mevlana'nın adına, Afganistan'ı ihya etmek için, öncelikle ve acilen Pakistan, İran, Türkiye, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan Müslüman

¹² <https://www.haberler.com/fotogaleri/mevlana-nin-dogdugu-ev/>

komşuları arasında sadece iktisadi, ilmi, sosyal ve kültürel bir pakt kurmalıyız. Bu paktın amacı sadece Afganistan'ın eğitim, tarım, hayvancılık, sağlık, yol, iletişim, su ve elektrik gibi temel alt yapı için sivil hayatı, ayağa kaldırmak olmalıdır.

Afganistan'ın yakın komşu Müslüman ülkeleri.

Dünyada tatlı su zengini olmasına rağmen; Afganistan, susuz, aç ve uyuşturucuya müptela edilmiştir. Tarım arazilerinde tohum olarak Ruslar ve Amerikalılar tarafından milyonlarca mayın serpil ve adeta sakatlar ülkesi olmuştur. 35 milyonluk nüfusun en az yarısının işi, evi ve ailesi olmayıp mülteci durumundadır. Gençleri, ülkelerini işgal eden katiller tarafından uçak tekerlerine veya binlerce Km'lik yollara düşürülmüş ve ülke insansızlaştırılmıştır. Afganistan'ı yeniden ihya etmek için Konya ve Belh merkezli olmak üzere Mevlana Paktı, acilen kurulmalıdır. Aksi taktirde Çin Ejderhası üçüncü İmparatorluk mezarlığına İngiltere, Rusya ve ABD gibi aynı nedenlerle dalmak üzeredir.

Orta Asya enerji kaynaklarının en uygun güzergâhı, zengin maden yatağı ve Çin'in kuşak yol için göz koyduğu Afganistan, Mevlana Paktıyla beş yıl içinde ayağa kalkabilir, iç ve ayakları üzerine durabilir.

Bu Pakt'ta İran istikrar; Pakistan istinaf duvarı, Türkistan, Ruslara karşı bel kemiği olarak görülmekte olup, Türkiye, tıpkı Mevlana gibi Afganistan'ın ruhu ve aklısıdır. 35 milyonluk nüfusun en yarısından fazlasının işi, evi ve ailesi olmayıp mülteci durumundadır. Üstelik bu kış (2022) çok çetin geçiyor¹³. Çünkü 7 milyar dolar yurtdışındaki varlığın yarısına, Biden ABD'si el koydu ve

¹³ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afganlar-yazlik-cadirlarda-kisi-atlatmaya-calisiyor/2475851>

11 Eylül mağdurlarına (?) vereceğini duyurdu. Oysa aynı mağdurlar Suudi Arabistan'ın yüzlerce milyar dolarına el koymuş ve ancak Nan-u Çay almaya yetecek Afganlarına 3,5 milyar dolarına ABD'nin ihtiyacı yoktur. Bu bir soykırım suçudur.

3.2.Afganistan'da İnsani Dram

Şu anda 35 milyonluk ülkede tam bir felaket yaşanmaktadır. Sakatlar, kuraklık, mayınlar, 40 yıllık iç savaşın enkazı ve ekonomik çöküş...2021 yılının son günlerinde Pakistan'da toplanan İslam İşbirliği Teşkilatı toplantısında, Pakistan Dışişleri Bakanı Şah Mahmud Kureyşi, şöyle dedi¹⁴:

Afganistan halkının acil ilgiye ihtiyacı vardır. Afganistan'ı etkileyen insani felaket, belki de bugüne dek dünyada gerçekleşmiş olan en kötü felakettir. On yıllarca, insani acil durumları analiz etme ve yönetmekte deneyim sahibi olan Birleşmiş Milletler (BM) sistemi, alarm zilleri çalmaktadır. BM Genel Sekreteri António Guterres, on yıllar süren savaş ve güvensizlikten sonra "belki de en çetin zamanlarıyla karşı karşıya olan" milyonlarca Afgan'ın tutunacak bir dala ihtiyaçları olduğunu ifade ederek finansal destek çağrısında bulundu. Şükürler olsun ki birçok bağış severin cömertliği sayesinde uluslararası kuruluşlar ve insani yardım kuruluşları; acil gıda, ilaç ve diğer hayat kurtaran tedariklerin seferber edilmesine ve giderilmesine yardımcı olmuştur. Sınırlı kaynaklara ve mali sınırlandırmalara rağmen, Pakistan 30 milyon doların üzerinde insani destek sağlamış, insani ihtiyaçlar için hava ve kara köprüleri kurmuş ve ihtiyacı olan Afganların transit ticaretini ve sınırlar arasındaki hareketini kolaylaştırmıştır. Fakat daha fazla miktarda insani yardıma ihtiyaç vardır.

¹⁴ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pakistandan-harekete-gecilmezse-afganistanda-ekonomik-cokus-yasanabilir-uyarisi/2451955>

Afganistan'da mevcut durumu anlatmak için Anadolu Ajansı'nın bu konudaki son haberine göz atmak yeterlidir¹⁵:

Herat merkezine uzanan kara yolunun kenarlarına kurulan kamplarda insanlar ağırlıklı olarak yazlık çadırlarda yaşıyor... Hemen hemen her aile, eşya olarak sadece birkaç battaniye, yorgan, yastık, termos, piknik tüpü ile birkaç tabak, tas ve bardağa sahip. İnsanların çoğu yazlık ayakkabı giyiyor ve gece yatarken kalın yorganların altında donmaya karşı direniyor. En büyük kamplardan birine ev sahipliği yapan Karizek bölgesinde yaşayanlar AA muhabirine dertlerini anlatırken, hemen hemen herkes yiyecek sıkıntısı yaşadığını, kimileri de günlerce aç yattığını belirtti

BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Afganistan'da akut gıda güvensizliği ile karşı karşıya kalan kişi sayısının en az 18,8 milyon olduğunu ve bu sayının kış aylarında 22,8 milyona yükselmesinin beklendiğini duyurmuştu. BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, yaptığı açıklamada, Afganistan'da bebeklerin "kardeşleri aç kalmasın" diye satıldığını belirterek, Dünya Bankasına "dondurulan 1,2 milyar doları serbest bırakması" çağrısı yapmıştı.

Kısaca bu insani felaketi durdurmak için öncelikle Müslüman komşuların görevi olup bu konuda Mevlana'ya da vefa borcumuz ödenebilir.

3.3.Mevlana Paktı'nın Kurumsal Yapısı

Başta Pakistan, İran, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan, Katar ve Türkiye gibi Müslüman ülkelerden kurulması düşünülen Mevlana Paktı, en az yedi ülkeden oluşabilir. Katar gibi bölgeye duyarlı ve zengin Körfez Ülkelerinin de katılabileceği bu Pakt'ın; Türkiye ve Afganistan odaklı iki merkezi ve İran ile Pakistan'ın yakın desteğine dayanmaktadır.

Temel Yönetim İlkeleri

Paktın Yüksek Şura Heyeti (YŞH) üyelerin Devlet Başkanlarından oluşur,

Pakt, sadece Müslüman ülkelerden oluşur,

Pakt'ın bütçesi; üye ülkeler, Müslüman STK ve gönüllülerinden karşılanacaktır,

¹⁵ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afganlar-yazlik-cadirlarda-kisi-atlatmaya-calisiyor/2475851>

Başkanlıklar üç ayda bir dönüşümlü olacak ve üye ülkelerin uygun görülecekleri yerde toplanacaktır. İzleme birimi 6 ayda bir YŞH'ye rapor sunacaktır,

Pakt; eğitim, sağlık, iletişim, tarım-hayvancılık, YSE (Yol, Su ve Elektrik), Dış yardımlar ve izleme değerlendirme birimlerinden oluşmaktadır,

Başta internet alt yapısı olmak üzere posta ve telefon hizmetleri kurulacaktır,

İlgili birimler, Afgan hükümetinin ilgili birimleriyle çalışacaktır,

Yüksek Şura kararları basit oy çokluğuyla alınır,

Pakt'ın Konya ve Belh olarak iki merkezi olacaktır,

Pakt, mezhep ve etnik düşüncenin üstünde, öncelikle Afganistan, düşüncesine sahip olacaktır,

Pakt'ın aktif süresi en az 10 yıl olacaktır. On yılın sonunda yeniden değerlendirilecektir. İhtiyaç varsa on yıl daha çalışabilir,

Pakt'ın dili Türkçe, Arapça, Farsça ve İngilizce olabilir.

Mevlana Paktı kurumsal yapı önerisi

Başkanlıkların, her ülkeden birer üyeyle seçilecek ve üçer aylık dilimler halinde dönüşümlü olması gereken bu sistemin denetimi için izleme ve

değerlendirme başkanlığı doğrudan YŞH'ye bağlı olmalıdır. Her türlü finans Dış Yardımlar Başkanlığına bağlı olacaktır.

Kısaca Şura yani yönetim (Good Govarnence) modeliyle yürütülmesi düşünülen Mevlana Paktı, hem İslami (İİT ve D-8) hem de AB kurumlarından esinlenerek kurumsallaştırabilir.

Sonuç ve Öneriler

Orta Asya enerji kaynaklarının en uygun güzergâhı, zengin maden yatağı ve İngiltere, Rusya ve ABD'den sonra Çin'in kuşak yol için göz koyduğu Afganistan, Mevlana Paktıyla beş yıl içinde ayağa kalkabilir, iç ve dış mültecilerin evlerine dönebileceği düşünülmektedir..

İslam İşbirliği Teşkilatı bünyesinde de kurulması mümkün olan bu Pakt'tı; Dış İşleri Bakanlığının Koordinasyonunda Yurtdışı Türkler Başkanlığı, TİKA ve Diyanet İşleri Başkanlığı yürütebilir.

Afganistan'ı yeniden ihya etmek için Konya ve Belh merkezli olmak üzere Mevlana Paktı, acilen kurulmalıdır. Çünkü bir zamanlar Rumi olan Anadolu'nun manevi fatihleri, Horasan erenleri, çoğunlukla Afganistan'dan gelmişlerdi.

Şu anda ülkede adi suçlarda bile çok ciddi düşüşler yaşanmakta ve Herat-Kabil arasında tam güvenlik bulunmaktadır. Bu, Afgan tarihinde olmayan bir güvenlik başarısıdır.

Afganistan'ın istikrarsızlığı kimsenin işine gelmemektedir. Herkes bu evi ayakta tutacak bir babaya ihtiyaç duymaktadır ki, Taliban Afgan halkı tarafından kabul görmekte ve Taliban da I. Döneminden daha olumlu ve çoğulcu davranmaktadır. Çünkü Alfabetik olarak Dünyada ilk ülke olmasına rağmen tüm olumsuz verilerde en alt sırada bulunmaktadır;

Ekonominin neredeyse tamamı uyuşturucuya dayanmaktadır,

Eğitim bin yıl öncesinden de geride bir durumdadır,

Sağlık sistemi tamamen çökmüş durumdadır. Bu kış en az 8 milyon yetişkin, 3,2 milyon çocuk ve yaklaşık 1 milyon hamile kadın açlık sınırında yaşamaktadır.

Mevlana Paktı'nın kurulması halinde benzeri formül Suriye ve Yemen için de uygulanabilir.

KAYNAKLAR

ŞEYHANLIOĞLU, H. (2021) Asya'nın Kalbi Afganistan, İstanbul, KDY yayınları

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/dunyanin-ikinci-uzun-minaresi-tehdit-altinda-98831.html>

<https://www.mepanews.com/pakistan-talibani-dosyasi-40898h.htm>

<https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/Afganistan.pdf>

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-afganistanda-egitimin-dunu-bugunu-ve-gelecegi/2395323>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afganlar-yazlik-cadirlarda-kisi-atlatmaya-calisiyor/2475851>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pakistandan-harekete-gecilmezse-afganistanda-ekonomik-cokus-yasanabilir-uyarisi/2451955>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afganlar-yazlik-cadirlarda-kisi-atlatmaya-calisiyor/2475851>

<https://konakdergisi.hayatvakfi.org.tr/2020/01/23/afganistan-saglik-durumuna-genel-bakis/>

<https://www.haberler.com/fotogaleri/mevlana-nin-dogdugu-ev/>